

شناخت ادعیه اهل بیت (ع)

(رشته علوم قرآن و حدیث)

رحمان آغازی

امروزه کتاب‌خوانی و علم‌آموزی، نه تنها یک وظیفه‌ی ملی، که یک واجب دینی است.

مقام معظم رهبری

در عصر حاضر یکی از شاخصه‌های ارزیابی رشد، توسعه و پیشرفت فرهنگی هر کشوری میزان تولید کتاب، مطالعه و کتاب‌خوانی مردم آن مرز و بوم است. ایران اسلامی نیز از دیرباز تاکنون با داشتن تمدنی چندهزارساله و مراکز متعدد علمی، فرهنگی، کتابخانه‌های معتبر، علما و دانشمندان بزرگ با آثار ارزشمند تاریخی، سرآمد دولت‌ها و ملت‌های دیگر بوده و در عرصه‌ی فرهنگ و تمدن جهانی به‌سان خورشیدی تابناک همچنان می‌درخشد و با فرزندان نیک‌نهاد خویش هنرنمایی می‌کند. چه کسی است که در دنیا با دانشمندان فرزانه و نام‌آور ایرانی همچون ابوعلی سینا، ابوریحان بیرونی، فارابی، خوارزمی و ... همچنین شاعران برجسته‌ای نظیر فردوسی، سعدی، مولوی، حافظ و ... آشنا نباشد و در مقابل عظمت آنها سر تعظیم فرود نیاورد. تمامی این افتخارات ارزشمند، برگرفته از میزان عشق و علاقه فراوان ملت ما به فراگیری علم و دانش از طریق خواندن و مطالعه منابع و کتاب‌های گوناگون است. به شکرانه‌ی الهی، تاریخ و گذشته ما، همیشه درخشان و پربار است. ولی اکنون در این زمینه در چه جایگاهی قرار داریم؟ آمار و ارقام ارائه‌شده از سوی مجامع و سازمان‌های فرهنگی در مورد سرانه‌ی مطالعه‌ی هر ایرانی، برایمان چندان امیدوارکننده نمی‌باشد و رهبر معظم انقلاب اسلامی نیز از این وضعیت بارها اظهار گله و ناخشنودی نموده‌اند.

کتاب، دروازه‌ای به سوی گستره‌ی دانش و معرفت است و کتاب خوب، یکی از بهترین ابزارهای کمال بشری است. همه‌ی دستاوردهای بشر در سراسر عمر جهان تا آنجا که قابل کتابت بوده است، در میان دست‌نوشته‌هایی است که انسان‌ها پدید آورده و می‌آورند. در این مجموعه‌ی بی‌نظیر، تعالیم الهی، درس‌های پیامبران به بشر، و همچنین علوم مختلفی است که سعادت بشر بدون آگاهی از آنها امکان‌پذیر نیست. کسی که با دنیای زیبا و زندگی‌بخش کتاب ارتباط ندارد بی‌شک از مهم‌ترین دستاوردهای انسانی و نیز از بیشترین معارف الهی و بشری محروم است. با این دیدگاه، به‌روشنی می‌توان ارزش و مفهوم رمزی عمیق در این حقیقت تاریخی را دریافت که اولین خطاب خداوند متعال به پیامبر گرامی اسلام (ص) این است که «بخوان!» و در اولین

سوره‌ای که بر آن فرستاده‌ی عظیم‌الشان خداوند، فرود آمده، نام «قلم» به تجلیل یاد شده‌است: «اقْرَأْ وَ رَبُّكَ الْأَكْرَمُ. الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ» در اهمیت عنصر کتاب برای تکامل جامعه‌ی انسانی، همین بس که تمامی ادیان آسمانی و رجال بزرگ تاریخ بشری، از طریق کتاب جاودانه مانده‌اند.

دانشگاه پیام‌نور با گستره‌ی جغرافیایی ایران‌شمول خود با هدف آموزش برای همه، همه‌جا و همه‌وقت، به‌عنوان دانشگاهی کتاب‌محور در نظام آموزش عالی کشورمان، افتخار دارد جایگاه اندیشه‌سازی و خردورزی بخش عظیمی از جوانان جویای علم این مرز و بوم باشد. تلاش فراوانی در ایام طولانی فعالیت این دانشگاه انجام پذیرفته تا با بهره‌گیری از تجربه‌های گرانقدر استادان و صاحب‌نظران برجسته کشورمان، کتاب‌ها و منابع آموزشی درسی شاخص و خودآموز تولید شود. در آینده هم، این مهم با هدف ارتقای سطح علمی، روزآمدی و توجه بیشتر به نیازهای مخاطبان دانشگاه پیام‌نور با جدیت ادامه خواهد داشت. به‌طور قطع استفاده از نظرات استادان، صاحب‌نظران و دانشجویان محترم، ما را در انجام این وظیفه‌ی مهم و خطیر یاری‌رسان خواهد بود. پیشاپیش از تمامی عزیزانی که با نقد، تصحیح و پیشنهادهای خود ما را در انجام این وظیفه‌ی خطیر یاری می‌رسانند، سپاسگزاری می‌نماییم. لازم است از تمامی اندیشمندانی که تاکنون دانشگاه پیام‌نور را منزلگاه اندیشه‌سازی خود دانسته و ما را در تولید کتاب و محتوای آموزشی درسی یاری نموده‌اند، صمیمانه قدردانی گردد. موفقیت و بهروزی تمامی دانشجویان و دانش‌پژوهان عزیز آرزوی همیشگی ما است.

دانشگاه پیام‌نور

فهرست مطالب کتاب

سیزده
هفده

پیشگفتار
مقدمه

۱	بخش اوّل: کلیّات
۳	فصل اوّل: معناشناسی
۳	هدف کلی
۳	هدف‌های یادگیری
۳	۱-۱ تعریف دعا
۳	۱-۱-۱ تعریف لغوی
۴	۲-۱-۱ تعریف اصطلاحی
۴	۲-۱ دعا و واژه‌های مرتبط با آن
۴	۱-۲-۱ مناجات
۵	۲-۲-۱ ذکر، تذکّر
۵	۳-۲-۱ تضرّع
۵	۴-۲-۱ (اظهار) عجز
۵	۵-۲-۱ طلب
۵	۳-۱ وجوه معانی دعا در قرآن
۵	۱-۳-۱ خواندن و خواستن از خدا
۶	۲-۳-۱ استمداد و یاری‌خواستن
۶	۳-۳-۱ ندادادن، صدازدن
۶	۴-۳-۱ قول و گفتار
۶	۵-۳-۱ عبادت و پرستش
۷	۶-۳-۱ ایمان
۷	۷-۳-۱ پرسش‌کردن

۷	۸-۳-۱ نامیدن
۸	۹-۳-۱ ادعا کردن
۸	۱۰-۳-۱ دعوت کردن
۸	۴-۱ حقیقت دعا
۱۰	۵-۱ روحانیت دعا
۱۱	۶-۱ رابطه دعا و عبادت
۱۲	۷-۱ دعا و فطرت
۱۴	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل اول
۱۵	فصل دوم: انواع دعا و دعاکنندگان
۱۵	هدف کلی
۱۵	هدف‌های یادگیری
۱۵	۱-۲ انواع دعا
۱۵	۱-۱-۲ دعای مأثور و غیرمأثور
۱۶	۲-۱-۲ عدم تصرف در دعای مأثور
۱۷	۳-۱-۲ دعای معین یا نامعین
۱۷	۴-۱-۲ دعا‌های علاجی و تعویذی
۱۸	۵-۱-۲ دعا‌های معارفی و تربیتی
۱۹	۲-۲ انواع دعاکنندگان
۲۱	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل دوم
۲۳	بخش دوم: آداب و شرایط دعا و اجابت آن
۲۵	فصل سوّم: آداب دعا و شرایط آن
۲۵	هدف کلی
۲۵	هدف‌های یادگیری
۲۵	مقدمه
۲۶	۱-۳ آداب قبل از دعا
۲۶	۱-۱-۳ وضو گرفتن
۲۶	۲-۱-۳ رو به قبله بودن
۲۷	۳-۱-۳ صدقه دادن
۲۷	۴-۱-۳ خواندن دو رکعت نماز
۲۸	۲-۳ آداب شروع دعا
۲۸	۱-۲-۳ آغاز کردن به نام خدا
۲۸	۲-۲-۳ ستایش و ثنای پروردگار
۲۹	۳-۲-۳ صلوات فرستادن بر محمد و خاندانش
۳۰	۴-۲-۳ توسّل جستن به محمد (ص) و آل محمد (ص)
۳۱	۵-۲-۳ اعتراف به گناهان

۳۲	۳-۳ آداب هنگام دعا
۳۲	۱-۳-۳ فروتنی و خضوع
۳۳	۲-۳-۳ حضور قلب
۳۴	۳-۳-۳ رقت قلب
۳۶	۴-۳-۳ خوش بین بودن به اجابت
۳۷	۵-۳-۳ آهسته و پنهانی دعا کردن
۳۸	۶-۳-۳ بیان خواسته ها
۳۹	۷-۳-۳ گریه کردن یا خود را به گریه زدن
۴۰	۸-۳-۳ دعا کردن برای همه
۴۱	۹-۳-۳ تضرع و بلند کردن دست ها
۴۱	۱۰-۳-۳ بلند همتی و بزرگی درخواست
۴۲	۱۱-۳-۳ اصرار و پافشاری
۴۳	۱۲-۳-۳ مخالف نبودن با سنن تکوین و تشریع
۴۳	۱۳-۳-۳ قراردادن دعا به جای عمل
۴۴	خود آزمایی چهار گزینه ای فصل سوم
۴۶	فصل چهارم: استجاب دعا و شرایط آن
۴۶	هدف کلی
۴۶	هدف های یادگیری
۴۶	۱-۴ تعریف استجاب دعا
۴۷	۲-۴ استجاب در قرآن
۴۸	۳-۴ شرایط اجابت دعا
۴۸	۴-۴ عوامل مؤثر در استجاب دعا
۴۸	۱-۴-۴ رعایت آداب و شرایط مخصوص دعا
۵۰	۲-۴-۴ دوری از موانع اجابت
۵۰	۵-۴ رعایت زمان های مخصوص
۵۰	۱-۵-۴ نیمه شب و سحرگاهان
۵۲	۲-۵-۴ بَيْنَ الطَّلُوعَيْنِ (از سپیده دم تا دمیدن خورشید)
۵۳	۳-۵-۴ شب و روز جمعه
۵۳	۴-۵-۴ ماه رمضان
۵۴	۵-۵-۴ هنگام اذان
۵۵	۶-۴ اجتماع کردن برای دعا
۵۵	۷-۴ انتخاب مکان های خاص
۵۵	۱-۷-۴ مَكَّةَ مَكْرَمَه و مسجد الحرام
۵۶	۲-۷-۴ سرزمین عرفات
۵۶	۳-۷-۴ مساجد
۵۷	۴-۷-۴ مسجد کوفه

۵۷	۵-۷-۴ مسجد سهله
۵۷	۶-۷-۴ در جوار قبر مقدس حضرت اباعبدالله الحسین (ع)
۶۹	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل چهارم
۷۱	بخش سوم: دعا در قرآن
۷۳	فصل پنجم: جایگاه دعا در قرآن کریم
۷۳	هدف کلی
۷۳	هدف‌های یادگیری
۷۳	مقدمه
۷۴	۱-۵ ارزش انسان به دعا و عبادت
۷۴	۲-۵ دعوت خدا به دعا و وعده اجابت
۷۵	۳-۵ دعا عامل رشد و سعادت انسان
۷۵	۴-۵ ضرورت دعا در حالات مختلف
۷۶	۵-۵ رازونیا شبانه با خداوند
۷۶	۶-۵ دعا با تضرع در خلوت
۷۶	۷-۵ اجابت‌کننده دعای مضطر و درمانده
۷۷	۸-۵ شنوای دعا
۷۷	۹-۵ اخلاص در دعا
۷۸	۱۰-۵ دعا با اسمای الهی
۷۸	۱۱-۵ دعا با بیم و امید
۷۹	۱۲-۵ دعا همراه ایمان و عمل صالح
۷۹	۱۳-۵ خدای نجات‌دهنده
۷۹	۱۴-۵ محتاج‌بودن اهل آسمان‌ها و زمین به خداوند
۷۹	۱۵-۵ گریز به سوی خدا
۸۰	۱۶-۵ طلب شر به جای خیر
۸۰	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل پنجم
۸۲	فصل ششم: مضامین دعاها قرآنی
۸۲	هدف کلی
۸۲	هدف‌های یادگیری
۸۲	مقدمه
۸۳	۱-۶ رهایی از آتش جهنم
۸۳	۲-۶ ساختن خانه بهشتی و نجات از دست ستمکاران
۸۳	۳-۶ رهایی از غم، گرفتاری و بلا
۸۳	۴-۶ راه مستقیم
۸۴	۵-۶ دنیای نیکو، آخرت نیکو
۸۴	۶-۶ توفیق شکرگزاری، عمل صالح و همراهی با صالحان

۸۴	۷-ع طلب رحمت، علم و رشد
۸۴	۸-ع طلب شرح صدر، کار آسان و بیان روان
۸۴	۹-ع آمرزش خود، والدین، برادر، فرزندان، همسر و مؤمنان
۸۵	۱۰-ع درخواست فرزند صالح و نسل پاک
۸۵	۱۱-ع دعا در توکل
۸۶	۱۲-ع استعاذه: پناه بردن به خداوند از شرّ شیطان
۸۶	۱۳-ع طلب خیر
۸۶	۱۴-ع عاقبت به خیری، ورود به بهشت
۸۶	۱۵-ع اعتراف به گناه
۸۷	۱۶-ع برداشتن تکلیف و مجازات سنگین، عفو و بخشش و عدم مؤاخذه
۸۷	۱۷-ع طلب صبر و ثبات قدم و پیروزی بر کافران و مفسدان
۸۸	۱۸-ع نجات از رسوایی و خواری روز قیامت
۸۸	۱۹-ع اقامه نماز، قبولی دعا
۸۸	۲۰-ع صدق و راستی در کارها
۸۸	۲۱-ع قبولی اعمال
۸۸	۲۲-ع تسلیم حق بودن، آموختن روش بندگی و پذیرش توبه
۸۸	۲۳-ع طلب مغفرت، دوری از کینه نسبت به مؤمنان
۸۹	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل ششم
۹۱	بخش چهارم: معرفی دعاهای اهل بیت (علیهم‌السلام)
۹۳	فصل هفتم: دعاهای معروف
۹۳	هدف کلی
۹۳	هدف‌های یادگیری
۹۳	مقدمه
۹۴	۱-۷ دعای جوشن کبیر
۹۶	۲-۷ مناجات شعبانیه
۹۹	۳-۷ دعای کمیل
۱۰۱	۴-۷ دعای ابوحمزه ثمالی
۱۰۴	۵-۷ دعای عرفه امام حسین (ع)
۱۰۶	۶-۷ دعای مکارم‌الاخلاق
۱۰۹	۷-۷ مناجات خمسه عشر (پانزده‌گانه) امام سجّاد(ع)
۱۰۹	۱-۷-۷ مروّری بر مناجات خمسه عشر
۱۱۵	۸-۷ دعای سمات
۱۱۶	۹-۷ دعای ندبه
۱۱۹	۱۰-۷ دعای امام زمان (عجّ‌الله تعالی فرجه الشّریف)
۱۲۰	۱۱-۷ زیارت امین‌الله

۱۲۱	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل هفتم
۱۲۳	فصل هشتم: دعا‌های کوتاه و غیرمعروف
۱۲۳	هدف کلی
۱۲۳	هدف‌های یادگیری
۱۲۳	۱-۸ دعا جهت تقویت حافظه
۱۲۴	۲-۸ دعای مطالعه
۱۲۴	۳-۸ دعای سفر
۱۲۵	۴-۸ دعا در توسعه رزق
۱۲۵	۵-۸ دعا برای گشایش در کارها
۱۲۶	۶-۸ دعا برای رفع غم و اندوه و گرفتاری‌ها
۱۲۶	۷-۸ دعای حسن عاقبت
۱۲۷	۸-۸ دعای رفع بیماری
۱۲۸	۹-۸ دعا برای ادای قرض
۱۲۸	۱۰-۸ دعا هنگام ترس
۱۲۹	۱۱-۸ دعا جهت حاجت
۱۲۹	۱۲-۸ دعا برای رفع درد
۱۲۹	۱۳-۸ دعایی جهت محفوظ ماندن از خطرات
۱۳۰	۱۴-۸ دعایی جهت آمرزش گناهان
۱۳۱	۱۵-۸ دعا برای طول عمر
۱۳۲	۱۶-۸ دعا‌های قنوت
۱۳۴	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل هشتم
۱۳۷	بخش پنجم: شناخت منابع مهم ادعیه
۱۳۸	مقدمه
۱۴۱	فصل نهم: منابع ادعیه در دوره متقدمین
۱۴۱	هدف کلی
۱۴۱	هدف‌های یادگیری
۱۴۱	۱-۹ صحیفه سجّادیه
۱۴۲	۱-۱-۹ اهمیت صحیفه سجّادیه
۱۴۴	۲-۱-۹ بخش‌هایی از دعا‌های صحیفه سجّادیه
۱۴۴	۲-۹ کامل‌الزیارات
۱۴۵	۳-۹ مصباح‌المتجهّد شیخ طوسی
۱۴۷	۴-۹ الدعوات قطب راوندی
۱۴۸	۵-۹ اقبال‌الاعمال سیّدین طاووس
۱۴۹	۶-۹ فلاح‌السائل سیّدین طاووس
۱۵۰	۷-۹ عدّه‌الدّاعی ابن فهد حلّی

۱۵۱	۸-۹ البلد الأمين و الدرع الحصين شيخ كفعمی
۱۵۲	۹-۹ مصباح كفعمی
۱۵۳	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل نهم
۱۵۴	فصل دهم: منابع ادعیه در دوره متأخرین
۱۵۴	هدف کلی
۱۵۴	هدف‌های یادگیری
۱۵۴	۱-۱۰ مفتاح الفلاح شیخ بهایی
۱۵۶	۲-۱۰ زادالمعاد علامه مجلسی
۱۵۶	۳-۱۰ الصّحیفَةُ العلویَّةُ و التحفَةُ المُرْتَضَوِیَّةُ
۱۵۷	۴-۱۰ «مفاتیح الجنان» شیخ عباس قمی
۱۵۸	۵-۱۰ مفاتیح نوین مکارم شیرازی
۱۵۹	۶-۱۰ «المصباح المنیر»
۱۶۰	۷-۱۰ «موسوعة الادعیه»
۱۶۰	۸-۱۰ «نهج الدّعا» محمدی ری‌شهری
۱۶۱	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل دهم
۱۶۳	بحث پایانی: پرسش و پاسخ دانشجویی پیرامون دعا
۱۷۳	پاسخ‌نامه خودآزمایی‌های چهارگزینه‌ای
۱۷۵	منابع

پیشگفتار

«دعا» در فرهنگ اسلام از مسایل مهم و یکی از نیازهای اساسی انسان و همچون خداجویی، از فطرت و ضمیر آدمی نشأت می‌گیرد. انسان‌ها همواره در میان نگرانی‌ها و دغدغه‌ها و مشکلات به‌سر می‌برند و در این میان به‌دنبال تکیه‌گاهی ایمن و آرام‌بخش می‌گردند و یقیناً نیایش و نجوا با خدای لطیف و دل‌آرام، مرهمی بر همه دردهای آنان است.

أَلَا يَذْكُرُ اللَّهُ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ (رعد: ۲۸) آگاه باشید با یاد خدا دل‌ها آرامش می‌یابد. در قرآن کریم و روایات معصومین بر خواندن دعا تأکید فراوان شده‌است. آن را برترین عبادت برشمرده‌اند و برایش آثار و فواید بسیاری نقل نموده‌اند. از آنجا که رسول خدا و معصومین (ع) بهترین بندگان خدا هستند، سیره و سخن آن بزرگواران در همه شئون زندگی، از جمله چگونگی ارتباط و نیایش با پروردگار، برای ما آموزنده‌است.

دعاهای اهل بیت (ع) دارای مطالب عالی و متنوع و با زبانی بسیار ساده و روان به ما رسیده‌است. انسان با شرایط و حال مناسب و دقت در مضامین آن‌ها می‌تواند بهره‌های فراوانی کسب کند.

ما در این نوشتار تلاش کرده‌ایم تا چگونگی دعا و انواع آن و بخش‌هایی از دعاهای اهل بیت (ع) را به‌نحو اختصار معرفی کنیم.

این کتاب در پنج بخش تنظیم و تدوین شده‌است: در بخش اول، کلیاتی از بحث نظیر معناشناسی و وجوه معانی دعا در قرآن آمده‌است؛ در بخش دوم، شرایط دعا و

موانع اجابت آمده است؛ در بخش سوّم، دعا در قرآن مورد بررسی قرار گرفته؛ در بخش چهارم، به معرفی ادعیّه اهل بیت (ع) پرداخته و بخشی از مضامین عالی دعاهاى آنان ذکر گردیده است؛ در بخش پنجم نیز، منابع ادعیه در مکتب شیعه مورد اشاره قرار گرفته است.

از استادان ارجمند و دانشجویان عزیز استدعا دارد نظرات و انتقادات خود را درباره کتاب به ما منتقل کنند تا پس از بررسی در جهت رفع نواقص آن اقدام شود.

رحمان آغازی

پاییز ۹۴

هدف کلی کتاب

هدف از نگارش این کتاب، آشنانمودن دانشجویان گرامی با دعا، حقیقت و آثار آن و شناخت ادعیه معصومین (ع) است.

راهنمای مطالعه

توجه دانشجویان به نکات زیر در ارتقای سطح یادگیری آنان و فهم بهتر کتاب مؤثر است:

۱. ابتدا، نگاهی اجمالی به فهرست مطالب، سرفصل‌ها، هدف‌ها و عناوین فصل بیفکنید.
۲. قبل از مطالعه دقیق فصل، یک‌بار به‌طور سریع تمام آن فصل را بخوانید. این سریع‌خوانی به شما آمادگی ذهنی خواهد داد تا هنگام مطالعه عمیق، مطالب را بهتر و راحت‌تر یاد بگیرید.
۳. پس از مطالعه اجمالی و سریع کتاب، به مطالعه دقیق هر فصل با توجه به هدف‌های کلی و یادگیری آن فصل بپردازید. این هدف‌ها تکلیف شما را درباره هر فصل مشخص می‌کند و به شما می‌گوید که پس از مطالعه آن، از شما چه انتظاری می‌رود.
۴. ضمن خواندن مطالب هر فصل، آموخته‌های خود را به‌صورت خلاصه، در صفحه‌ای یادداشت نمایید.
۵. به سؤالات خودآزمایی پاسخ دهید و با مراجعه به مطالب درس، اشکالات خود را رفع نمایید.

مقدمه

دعا امری فطری و نیاز اساسی بشر و بهترین راه ارتباط انسان با خداست. دعا منبع بزرگ تغذیه روح انسان است. همان گونه که جسم به غذا نیاز دارد و بدون آن از بین می رود، روح نیز بدون نیایش و ارتباط با خالق هستی، مرده است. دعا و نیایش در اسلام از اهمیت فوق العاده برخوردار است و در قرآن و حدیث با عبارات مختلف بر آن تأکید شده است. خداوند در قرآن می فرماید: «وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ» (غافر: ۶۰)؛ پروردگارتان گفته: مرا بخوانید تا اجابت تان کنم؛ کسانی که از پرستیدن من کبر می ورزند، به خواری به جهنم وارد خواهند شد.

دعا تنها سرمایه بندگان فقیر و نیازمند در برابر خداوند غنی بی نیاز است. «يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ» (فاطر: ۱۵) ای مردم! شما به خدا نیازمندید و خداست که بی نیاز ستوده است.

اگر از تنها سرمایه خود استفاده نکنیم و از دعا روی گردان شویم، دچار خسران ابدی شده و خود را از عنایت و توجه خداوند محروم کرده ایم: «قُلْ مَا يَعْبُؤُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ» (فرقان: ۷۷)؛ بگو اگر دعایتان نباشد، پروردگار من اعتنایی به شما ندارد.

از آنجا که دعا و نیایش از ضروریات زندگی انسان هاست، پیامبر اسلام (ص) و ائمه معصومین (ع) در سیره و سخنان خود اهمیت فراوانی برای آن قائل بوده و بخش مهمی از فعالیت شبانه روزی آن بزرگواران به نیایش به درگاه خداوند اختصاص داشته است.

آن بزرگواران پیشوایان راستین همه مسلمانان بوده و هستند؛ بنابراین شایسته است در زمینه دعا نیز به سیره و روش آنان اقتدا نماییم تا از هرگونه کجروی و افراط و تفریط در امان بمانیم؛ زیرا سیره آنان، همان است که امیرالمؤمنین (ع) فرمودند: «نَحْنُ التُّمْرِقَةُ الْوُسْطَى بِهَا يُلْحَقُ التَّالِي وَإِلَيْهَا يَرْجِعُ الْغَالِي» (نهج البلاغه، ۱۳۷۹، حکمت ۱۰۶)؛ ما تکیه‌گاه میانه‌ایم، عقب‌ماندگان به ما می‌رسند، و تندروان غلوکننده به سوی ما باز می‌گردند.

بخش اوّل

کلیّات

فصل اوّل

معناشناسی

هدف کلی

آشنایی با تعاریف دعا و وجوه معانی آن در قرآن

هدف‌های یادگیری

دانشجو باید پس از مطالعه این فصل بتواند:

۱. مفهوم لغوی دعا را بیان کند.
۲. تعریف اصطلاحی دعا را توضیح دهد.
۳. واژه‌های مرتبط با دعا را نام ببرد.
۴. حقیقت دعا را بیان نماید.
۵. رابطه دعا و عبادت را شرح دهد.
۶. وجوه معانی دعا در قرآن را با مثال بیان کند.

۱-۱ تعریف دعا

۱-۱-۱ تعریف لغوی

واژه «دعا» در لغت به معنای خواندن چیزی است به سویی خود با آواز و یا سخن. ابن فارس در تبیین معنای این کلمه می‌نویسد:

هو أن تمیلَ الشَّيْءَ إِلَیْكَ بِصَوْتٍ وَكَلَامٍ یَكُونُ مِنْكَ. (فارس، ۱۳۹۰، ص ۳۲۴).